

Trainingscentrum voor mensen met afasie: voorbeelden uit de praktijk

Branco van Dantzigprijs 2001

[Ivette Heesbeen en Roos Sevat](#)

Op 10 november 2001 werd de Branco van Dantzigprijs uitgereikt aan Roos Sevat en Ivette Heesbeen voor de ontwikkeling van het 'Trainingscentrum voor mensen met afasie'. Hier volgt een korte schets van de werkwijze en resultaten van het trainingscentrum aan de hand van een aantal voorbeelden en anekdotes uit de praktijk van het centrum. (De gebruikte namen zijn gefingeerd.)

In de afasiebehandeling proberen de meeste therapeuten uiteindelijk de mensen weer te laten deelnemen aan het dagelijks leven. In het 'Trainingscentrum voor mensen met afasie' in Verpleeg- en Reactiveringscentrum Birkhoven wordt sinds 1997 op een bijzondere manier naar die deelname aan het gewone leven toegewerkt. Het centrum heeft namelijk een aantal belangrijke uitgangspunten die maken dat we dichterbij dat doel komen dan

in de reguliere situatie vaak mogelijk is. Ten eerste wordt er geoefend in het dagelijks leven. De mensen gaan daadwerkelijk naar de winkel, ze gaan tijdens de behandeling met de bus mee, ze voeren echte telefoongesprekken en bestellen in een café een lunch. Ten tweede wordt altijd uitgegaan van de behoeften van de patiënt. Dit lijkt misschien erg voor de hand liggend, maar veel reguliere therapieën en therapiematerialen zijn niet gebaseerd op de persoonlijke situatie, interesses en behoeften van een individuele patiënt. In het centrum is dit een rode draad die overal doorheen loopt. Bij het stellen van de doelen, bij het zoeken van oefensituaties en bij het samenstellen van eventuele hulpmiddelen voor de communicatie wordt gestructureerd gevraagd naar wat de patiënt relevant en belangrijk vindt.

Wat maakt het centrum daarnaast nog anders dan anders? In het centrum is een tweetal instrumenten ontwikkeld, omdat bestaande instrumenten niet goed aansloten bij de gehanteerde werkwijze: de BIPAC en de BEBA. De BIPAC is een instrument waarmee in kaart kan worden gebracht wat voor communicatieve behoeften iemand heeft. Dit lijkt misschien eenvoudig, maar valt in de praktijk niet mee, want de behoeften op het gebied van de communicatie liggen voor iedere persoon weer anders en de afasie kan het overbrengen van de behoeften erg moeilijk maken. De BEBA is een instrument om doelen voor de behandeling te kunnen stellen en in kaart te brengen of iemand vooruit is gegaan op een communicatieve activiteit.

Gekeken wordt naar hoe zelfstandig iemand een activiteit kan uitvoeren, hoe vaak hij of zij de activiteit uitvoert, hoe de patiënt omgaat met onverwachte probleemsituaties, hoe spannend het is en hoe tevreden hij of zij is over de hele activiteit. Deze aspecten worden niet alleen beoordeeld door de patiënt, maar ook door een betrokkene en door de therapeut. Er zijn reeds diverse publicaties verschenen over de werkwijze en resultaten van het trainingscentrum (Heesbeen et al, 1998; Goos et al, 1999; Heesbeen & Sevat 2000; 2001; Sevat & Heesbeen 2000; 2001). De twee ontwikkelde instrumenten spelen hierin een belangrijke rol.

Voorbeelden

Het beste beeld van de bijzondere werkwijze in het trainingscentrum wordt echter misschien wel verkregen door praktijkvoorbeelden en anekdotes.

Soms wordt de therapeut door het werken in de dagelijkse praktijk voor onverwachte gebeurtenissen gesteld. Onderstaande anekdote geeft weer dat het werken in de dagelijkse praktijk zeer kleurrijke situaties met zich mee kan brengen:

Henk is alleenstaand, heeft een lichte afasie en bezoekt het afasiecentrum omdat hij graag wat efficiënter boodschappen wilde doen. Op een dag wilde Henk graag gele gymben kopen. Na een korte voorbereiding in de therapiekamer vertrok hij met de therapeut naar de schoenenwinkel. De boodschap overbrengen was geen probleem. Hij wist duidelijk te maken wat voor schoenen hij zocht, in welke maat en prijsklasse. Nadat hij de schoenen had gepast zei hij tot grote verrassing van de therapeut: "Het is nog niet zo gemakkelijk voor mij om schoenen te vinden die lekker zitten. Kijk (en hij stak zijn blote voet omhoog waarvan de grote teen ontbrak), dit is een keer met de grasmaaier gebeurd!"

Zoals aangegeven is het in de therapie van belang om activiteiten te kiezen die uit het leven gegrepen zijn.

Irene gaf aan dat zij postzegels nodig had van 25 cent om haar oude kerstzegels van 55 cent nog te kunnen gebruiken. Na een voorbereiding vertrokken Irene en de therapeut naar het postkantoor. Bij het loket maakte Irene duidelijk dat zij postzegels nodig had van 25 cent. Maar... bij het zien van de saaie zegels vroeg zij of er geen zegels waren met een leuk plaatje! De lokettist legde uit dat deze er wel waren, maar alleen van 80 cent. Irene koos toen voor de plaatjes en kocht de zegels van 80 cent!

Dit voorbeeld illustreert dat het in de praktijk erg moeilijk kan zijn om goede functionele oefensituaties te vinden.

Het werken in de praktijk kan dus onverwachte situaties opleveren. Ook wel eens minder leuke situaties:

Bert wilde graag reizen met de trein. Het trekken van een kaartje uit de automaat vormde voor hem geen probleem, maar het onthouden van de informatie op de NS-borden (tijd en perron) wel. Gelukkig is het mogelijk om aan het loket met je treinkaartje een uitdraai van het reisschema te krijgen. Eenmaal bij het loket liet Bert het kaartje zien en wilde vragen om een reisschema. Hij kon echter niet op het woord komen en werd erg zenuwachtig. De lokettist begon te raden en toen hij het reisschema noemde riep Bert enthousiast "Ja, dat is het." De lokettist, die had gedacht dat Bert doof was, dacht vervolgens dat hij voor de gek werd gehouden. Hij begon te schelden en joeg Bert weg van het loket. Gelukkig is dit misverstand naderhand volledig rechtgezet. Bert gebruikt overigens nu een kaartje om eerst duidelijk te maken dat hij afasie heeft.

Het kan heel confronterend zijn om in de praktijk te werken, maar er doen zich natuurlijk ook hele leuke situaties voor en er worden veel activiteiten geoefend waarvan het resultaat uiteindelijk heel duidelijk is.

Kees deed sinds de afasie geen boodschappen meer. Hij heeft een ernstige afasie en communiceert met behulp van het Gespreksboek. In de therapie werd geoefend met eenvoudige boodschappen die hij in winkel kan aanwijzen. Een paar weken later belde zijn vrouw op en vertelde dat zij sinds jaren weer een bosje bloemen cadeau had gekregen van haar man. Sterker nog, de verpakte bos in de winkel was nog niet helemaal geweest wat hij zocht en hij had daarom zelf aangegeven welke bloemen er nog bij moesten. Zijn vrouw vond het boeket prachtig!

Voor de activiteit 'Boodschappen doen' is het resultaat gemakkelijker voor te stellen dan voor sommige andere communicatieve activiteiten die in het Trainingscentrum worden geoefend, zoals de activiteit 'Praatje maken met een minder bekende':

Tineke heeft een lichte afasie, maar voordat ze afasie kreeg was communiceren alles voor haar. Haar handicap was dus erg groot, met name wanneer het ging om het aankopen van een praatje. Onder begeleiding van de therapeut van het afasiecentrum oefende Tineke het aankopen van een praatje op verschillende locaties zoals in de winkel en op een terrasje. Hierdoor nam de spanning duidelijk af. Een aantal weken later kon Tineke

geen afspraak maken omdat ze thuis gingen verbouwen. Toen de verbouwing achter de rug was, bracht zij trots verslag uit: Het waren aardige werklui en een van hen zou binnenkort gaan trouwen en op huwelijksreis naar Portugal. Deze timmerman had tijdens de koffie wel een paar keer gezegd dat het erg gezellig was om zo met haar te kletsen, maar dat hij toch echt weer aan het werk moest! Een groot compliment voor haar!

Een laatste voorbeeld: 'Vervoer: reizen met de bus.'

Voor Margriet was de taxireis van haar woonplaats naar het Trainingscentrum een hele onderneming en ook vrij kostbaar. Op het voorstel om de bus eens te proberen reageerde Margriet aanvankelijk niet zo enthousiast. Ze vond het erg eng. Om te beginnen legde Margriet de reis toen onder begeleiding van de therapeut af. Tot verbazing van de therapeut kwam Margriet de volgende therapie-afpraak zelfstandig met de bus! Toen ze hierover een compliment kreeg van de therapeut was haar reactie: "Oh, als ik het een keer gedaan heb, dan weet ik het wel." Sindsdien is Margriet altijd met de bus gekomen. Inmiddels is zij ook het reizen met de trein aan het oefenen en heeft ze met de trein haar pasgeboren kleinzoon bezocht.

Samenvatting

Het Trainingscentrum voor mensen met afasie kent een zeer vraag- en praktijkgerichte benadering. Specifiek gericht op deze werkwijze is een aantal instrumenten ontwikkeld, waarmee onder meer geprobeerd wordt op een kwantitatieve manier het effect van de behandeling in kaart te brengen. Naast de cijfers die met dit instrument worden verzameld, zijn er voor de ontwikkelaars echter ook andere resultaten die het succes van de behandeling illustreren. Een greep uit de situaties die zich hebben voorgedaan in het Trainingscentrum voor mensen met afasie geeft een bijzonder beeld van de bijzondere manier waarop in het centrum wordt gewerkt.

Dankwoord

Wij willen Jan Slappendel, projectcoördinator, bedanken voor zijn initiatief en het vormen van een geweldig team, waarmee we in relatief korte tijd op een prettige manier veel werk hebben kunnen verzetten, zoals de uitgave van de instrumenten, de totstandkoming van verschillende publicaties, deelname aan nationale en internationale congressen en het verrichten van de effectiviteitsstudie. Ook danken wij de begeleidingscommissie voor hun inzet om het directe behandelteam bij te staan en te adviseren bij de opzet van de behandeling en het effectiviteitsonderzoek.

Keywords

Aphasia, treatment

Auteurs

R.G. Sevat is als logopedist werkzaam in het Trainingscentrum voor mensen met afasie van Zorgaccent Amersfoort, locatie Birkhoven te Amersfoort.

Dr. I.M.E Heesbeen is neuropsycholoog en als beleidsmedewerker onderzoek & ontwikkeling verbonden aan Arcares, brancheorganisatie verpleging & verzorging.

Correspondentie:

mevrouw. R.G. Sevat
Trainingscentrum voor mensen met afasie
p/a Zorgaccent Amersfoort, Locatie Birkhoven
Soesterweg 535
3819 BB Amersfoort
tel 033 4600500

Mevrouw dr. Ivette M.E. Heesbeen
Arcares, Team Zorg & Kwaliteit
Oudlaan 4
3515 GA Utrecht
tel (030) 2739 678

Literatuur

- Goos, H.M.M., I.M.E. Heesbeen, R.G. Sevat. (1999). Trainingscentrum voor mensen met afasie. *Logopedie en Foniatrie*, 71, 12, 254-260.
- Heesbeen, I.M.E., W.A. van Loon-Vervoorn, P.H.O. Dejonckere. (1998). *Real-life language training after regular speech therapy*. Poster presentatie 24th World Congress of the International Association of Logopedics & Phoniatrics. Amsterdam, 23-8-1998.
- Heesbeen, I.M.E., R.G. Sevat. (2000). *Trainingscentrum voor mensen met afasie*. Poster presentatie Congres Vernieuwingen in de CVA-zorg. Zwolle, 23-3-2000.
- Heesbeen, I.M.E., R.G. Sevat. (2001). *Handleiding BEBA: Birkhovense Evaluatieschaal Behandeldoelen Afasie*. Amersfoort: Verpleeg- en reactivatiecentrum Birkhoven.
- Sevat, R.G., I.M.E. Heesbeen. (2001). *Handleiding BIPAC: Behoeften-Inventarisatie en Probleem-Analyse van Communicatieve activiteiten*. Amersfoort: Verpleeg- en reactivatiecentrum Birkhoven.
- Sevat, R.G. & I.M.E. Heesbeen. (2000). Nazorg: ervaringen vanuit een praktijkgerichte behandeling. In: Peters, H.F.M., Bastiaanse, R., Borsel, J.v., Dejonckere, P.H.O., Jansonius-Schultheiss, K., Meulen, S.j.v.d., & Monderlaers, B.J.E. (Eds). *Handboek stem- spraak- taalpathologie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.